

Zalaegerszegi előadás. 2006.

Tisztelt hölgyeim és uraim!

Nehéz dolog a vallás témakörében előadást tartani, és pedig azért mert a vallás, létezik egyszerűen, ezen túl létezik egy kissé bonyolultabban. S mindkét állapotot meghatározza azoknak az embereknek, a vallásokkal szembeni bizalma, - vagy akár elvárása-, akik a vallások hatókörébe tartoznak, hétköznapi nyelven mondva keresztények, buddhisták vagy az iszlám követői. Mégis mert a gondolkodásnak rendet kellene tenni, a fent említett vonatkozások között, amikre mondom félve vállalkozik, tulajdonképpen a formákat tudja meghatározni, de leginkább orientálni, hogy mi az, ami, és miben különbözik a másiktól. Ilyenképpen járunk el, most magunk is, nem állást foglalva de elkülönülve, ugyanakkor elkülönítve egyik diszciplínát a másiktól, hiszen ezzel látenszen kimondtuk, elismerjük minden vélemény létezését, s nemcsak létezésének potenciálisát, de vanságát, és jelenbe vetettségét. Mindezzel tulajdonképpen jelezzük, hogy a vallások velünk együtt léteznek, nem előttünk és nem mögöttünk, azaz nem adunk időbeliséget, bár időben vannak és térbeliséget, bár kiterjedtek. Ugyanakkor jelezzük, hogy a vallás nemcsak valaminek a vállalása, de vallása, ilyen értelemben pedig a személyiség teljességét igényli, mely minden esetben meg is jelenik benne. Ezért a kissé, vagy kevésbé vallásosak, vagy a vallásoknak csak részkérdéseit elfogadják, vagy valamely új vallás felé orientálódók nemcsak izgalmas kutatási területei a filozófiának, de bizonyos értelemben a szellemi irányt is képesek jelezni. Így tehát a szellemfilozófia oldaláról nézve meg lehet közelíteni, valamely hatalmas energia, kvantum lappangásaként, vagy áradásaként. Az indiai gondolkodás ismeri ezeket a tényezőket, és nevesíti is azokat, mely a Brahma áradása Visnu és Shíva karakterekkel. A közel-keleti kultúrkörben olyan vallások alakultak ki, ahol nem az áradás, de a hirtelen robbanás a jellemző, ez a kereszténység és az iszlám, mindkettő személyhez kötődő, s onnan kirobbanó, kinyilatkoztatott.

Mi az tehát, amiről érdemes beszélni, ma Európában, egy olyan témakörben, melynek a címe a Buddhizmus, amikor ezzel kapcsolatban inkább kérdések merülnek fel, a gondolkodóban, miként lehet ilyen általános kérdésfeltevés, mely nem szűkít, mondjuk a buddhizmus egyik másik aspektusára, miért van, hogy az Európai Magyarországon a buddhizmus ismeretlen területe a tudatnak, miközben Európában igen erősen terjed? Nos nem részletezzük, pedig kellene, talán máskor és más aspektusból, most azonban megragadva és örülve a kérdésfelvetésnek magára a témára koncentrálunk. Persze ha lehet egyáltalán, ha lehet a buddhizmusról, mint a lakott, benépesített Glóbusz egyik legnagyobb lélekszámú vallásáról beszélni, s nemcsak az idő szűke miatt, mintha lehetne egy olyan tudatformáról megnyilvánulni, mely maga az ember tudata, az embernek a jövőbeni, azaz a modern kori embernek az aspektusa. Legalábbis Schopenhauer szerint, akinek véleménye saját

korában eléggé felzaklatta a kedélyeket, nevezetesen hogy a 21. század uralkodó vallása Európában a Buddhizmus lesz.

Hiszen ha csak a jövőbeliség vonatkozásában szemléljük magunkat, az ember életét és életlehetőségeit nem mehetünk el mellett, hogy az ember általános értelemben is, a 21. században tudatos-tudó lényként fogalmazza meg önmagát, - a társadalom, melyet a közösségben élő ember magáénak vall, tudástársadalomként aposztrofálja önmagát, - a század máris tudásszázadként szeretne, a századok és évezredek sorában megjelenni s már most így definiálja magát. De miért is e tartalomra vágyás, mi is a tudás, és mi az oka annak, hogy e fogalom, s e fogalom köré szerveződött tartalom, mára meghatározója lett, nemzeteknek, nemzeteket irányító politikáknak, tömegeknek és vallásoknak. Mert a tudás, bizonyos értelemben összeköthető a tudattal, mely a Buddhizmus egyik középpontja, sokkal inkább, mint a hittel, de ne alkossunk véleményeket előre.

Hanem kíséreljük meg a kereteket definiálni, melyek a jelen gondolkodást mint rendszert egybetartják, ehhez külsődleges eszközöz kell fordulnunk, ez pedig a filozófia. Ha nem tennénk magunk is áldozatává válnánk önmagunknak, leginkább csapongó fantáziánknak, vagy vágyainknak. Esetleg olyasmit vennénk észre, mely nem magában a vallásban, de annak vállalásában, azaz bennünk van. S ezzel mintegy saját igényeink szerint kiterjesztenénk a vallás határait, mintegy önjelölt reformátor, vagy mostanában az amerikanizált rendszerekben, ahol mindenki próféta és vallásalapító, gyakorta feltűnik egy Krisztus alteregó, esetleg amint a Kossuth rádió 2005 októbere egyik vasárnapi adásából megtudtuk, maga Bush elnök is az Isten személyes parancsának engedelmeskedett, az iraki beavatkozása kapcsán.

*

Maradjunk annál a lehetőségnél, hogy az értelmezést magára a tanításra bizzuk, annál is inkább, mert megkülönböztető jegyeinek ismerete, valójában magának a tannak az ismerete. Ez maga a dharma. Buddha híres tanítási elvéhez igazodva, mikor kérdezték a dolgok felől azt válaszolta, „nem ez nem az”. Amiért is a buddhizmus különbözik minden más vallásnak nevezett vagy nevezhető tudatformától, vagyis amíg a vallásokat csupán úgy lehet vállalni, amint a tanításban van, a Buddhizmust úgy vallod, amint vállalod, s ez olyannyira így van, hogy sokak szerint nem is vallás, hanem filozófia. Az ismeretelmélet, a gnózis tekintetében bizony így van, hiszen minden ismeret valóságos forrása, maga az ember, aki ráésszám a folyamatokra, a kérdés csupán az, hogy ehhez segítő, külső elemet használ-e, vagy önmaga, a buddhizmusban a megismerés alanya és tárgya is egyúttal. A lételmélet, az ontológia vonatkozásában, ugyanakkor vallás, hiszen minden olyannal rendelkezik, mely közösségformáló és megtartó erő, azaz a létnek nemcsak a létezés jellegére, de annak folyamatosítására is képes, immár kétezer ötszáz éve. Azaz állapotot, létállapotot képes teremteni, után tölti önmagát, ami számtalan, s főleg oktrojált

rendszerre nem mondható. Ezzel lényegileg megkülönböztetjük minden egyébtől, ez potenciálisan akkor természetes a következtetés számunkra, nincsen más világ, mint te magad, mert magad vagy az alfa és az ómega is egyszerre. Mielőtt ismertetnék néhány tény, mely a vallás értése miatt szükséges, a fentiek előrevetítése kellett, hogy mintegy megkülönböztető jegy, „differencia specifika” legyen, nekünk európaiaknak. Akik nem élünk benne, más hagyományban neveltek bennünket. Azonban a hagyomány és annak gyökere az őshagyomány képes összefüggéseket látni olyankor is, amikor ezer évek kultúrája mindezeket már majdnem összemosza. S persze az érthetőség fogalmát meg kell tudjuk tisztítani előfeltevéseinktől, előítéleteinktől, melyet egy kultúra letapadása, a civilizáció, akár a miénk, szükségszerűen kiépít. Mindezek azért fontosak, mert az előítéletmentesség, - mely a buddhista ismeretelmélet egyik legfontosabb fogalma - hiánya, már egy előlegezett vélemény, mely a gondolatok finomszerkezetét módosítani képes, s így nem tudjuk azok valóságos természetét megközelíteni. Előítéleteink eltakarják előlünk a lét valóságos arcát, mindaddig míg azok bűvöletében vagyunk, azt nem ismerhetjük meg.

A buddhizmus feltevése szerint a létezés, s ez minden létezőre vonatkozik, a születéstől a halálig tart, ebből következően nincsen más ezen kívül. Ha mégis, akkor az, a tanítás valamelyik ágában keletkezett, s ezt mindjárt az előadás elején le kell szögezni. Kétezer ötszáz éves tanításról van szó, mely az emberekben, a létezés gyakorlatát is módosítani képes, amint minden vallás ebben az értelemben vállalása annak az életmódnak, amit megjelenít. Így van az, hogy egyes vallások konzerválnak, azaz konzervatívok, mások pedig feloldanak, ezért van a vallások közötti gyakori átjárás, mely bizonyos értelemben létformák váltása is. Bár a buddhizmus hangsúlyozottan más, mint az általunk vallásnak ismert formák, mégis két dolog hasonlítja azokhoz. A felszíni, azaz nagy tömegekre alkalmazható tanítás és a kisebb, vagy csupán belsőleg alkalmazható tanítás együttes megléte, magában a tanban, a dharmában. Ismert kifejezéssel élve, egyszerre exoterikus és ezoterikus, nem mondható tehát, hogy csupán a bölcsek számára adott. Hiszen a gyakorlatában, amit minden vallásgyakorló eltérhet, magától a vallástól olyan elemeket kap, mely az egyszerű emberek számára is kinyilvánítja a teljességet. Ilyen értelemben demokratikus, és ebben az értelemben szünteti meg a kasztokhoz kötődést. Azért persze ezoterikus jellegében, éppen mert központja, a buddhizmusnak „szíve” a meditáció, és a meditációban meglelt elem, magányos, szerzetesi, leginkább kolostori. Mindazok a megjelenések, -ám ez minden kifejtett vallásra igaz -amelyek külsőlegességében hatnak, amint a hatalmas aranyozott Buddha szobrok vagy a sztúpák látványai, akár a keresztény barokk templomok belső pompája is ezoterikus értelemben mázak, valójában felesleges túlzások, tévelygések, magának a tanításnak, ezekhez semmi köze. Amint Krisztus tanításának semmi köze a barokk pompához, úgy Buddha tanításának sincsen a szoborarananyozáshoz.

*

Mi is hát maga a tanítás, - és akkor valóban kíséreljünk meg elvonatkoztatni mozgalmaktól, társadalmi elvárásoktól, ítéletektől, melyek a buddhizmus tanítását itt is, ott is, motiválják. A brahmanikus kultúra reformjáról van ugyanis szó, annak a kultúrának a tagadásáról, egy újjal mely Indiában a Védikus kultúra néven ismert, s melybe a történelmi Buddha, eredeti nevén Gautama Sziddhartha herceg időszámítás előtt, 560-ban beleszületett. Keressük meg azt a nézőpontot, ahonnan megfigyelhetőek a tanítás tiszta elemei, hogy azok saját fényükben ragyogjanak. Ez a történet, - mely nyilván sokak által ismert, - Buddha életének lejegyzői mindig hangsúlyt fektetnek, királyi származására, amint Jézus is Dávid király családjából származott, látjuk egy ksatrija, azaz harcos karakter, erővel megjelenő energia ölt testet, és motiválja, kezdetben tagadja a brahman, papi kultúrát. Hangsúlyt fektetnek a szerzők a pompa elhagyásának okára, egyrészt az izolált környezetben való nevelkedésre, majd a három kikocsizáskor tapasztalt észrevételeinek fontosságára. Ezek a betegséggel, az öregség és a halállal való személyes találkozásai, reveláció erejűek, s hatásukra elhagyja a palotáját. A későbbi hagyomány egy negyedik kikocsizásnak tulajdonítja a főszerepet, ekkor a fiatal herceg egy sárga ruhás kopasz fejű szerzetessel találkozik, aki mintha mondaná neki, „legyőztem a világot”. E kirándulások motívuma bekerült Barlám és Jozafát történetébe is, amely a középkori keresztény irodalom ismert olvasmánya volt, magyarra is lefordították. A történet hőse, Jozafát indiai királyfi, akit az egyház szentté avatott, voltaképpen Buddha.

A név, mellyel illették, a Buddha megvilágosodottat / Sziddhartha pedig, „aki elérte célját/ jelent, amelyből a világosság, mint fény egy hatalmas tant hoz létre, éppen az ő személyében, a brahmanizmus, és valójában a brahmanok szertartásrendszerei, a gondolatok és a rendszerek egymásellenessége, a csűrés csavarás tanításai ellen. Számos életrajzíró, sőt a modern gondolkodók is ezt a momentumot jegyzik meg, mint alapot, mely a nyilván zseniális képességű ifjút nem elégíti ki. Egyébként is a kor, az időszámítás előtti ötödik század olyannyira szellem-telített, hogy szinte egymás kortársai Konfucse, ismertebb nevén Konfucius, Lao-cse, akit a tao atyjának gondolnak, görög földön Szókratész, Platón és Arisztotelész. És persze Pitagorasz akit feltétlen említeni kell, hiszen a számok rendszerezése, csoportokba állítása és a közöttük való összefüggéseknek a kozmoszra alkalmazott magyarázata ekkor, és általa teljesedik ki. Ez a hatalmas szellemi dózis, mely éri a Földet, buddhista magyarázatok szerint, egy Buddha eljövetelekor keletkezik, maga a leszületés, tehát a történelmi emberben, Sziddhartha hercegben való megjelenése csupán jelensége, a világszellem testet öltésének. Egy idea reinkarnációja, a világszellemet uraló számtalan Buddhák egyike. A jelen kor Buddhája születésének körülményeiről, a Lalita visztara így ír. „A leendő Buddha utolsó születése előtt a Tusita istenek egében időzött. Mikor elérkezett az ideje, hogy a világ megváltására emberi alakban a földre szálljon, s Buddhává legyen isteni lények jelennek meg a földön

brahmanok, papok alakjában, akik megtanítják a földi papokat azokra a jelekre, melyekről a nagy lény felismerhető. Aztán Buddha, egy tavaszi hónapban hat agyarú fiatal fehér elefánt alakjában behatol az ifjú Májá királynő méhébe. A királyné álomnak hiszi, álmát a bráhmanák úgy magyarázzák, hogy születendő fia a világ urává lesz, vagy ha arról lemond Buddhává. A leendő Buddha, elmélkedő helyzetben, drágakő tartóban időzik, anyja méhében, az istenek már akkor hódolnak neki. Tíz hónap múlva, a születés előtt a természetben minden mozgás megáll, a szelek nem fújnak, a nap és a hold mozdulatlanul áll. Májá érzi, hogy eljött az ideje, és a lumbini ligetbe megy járkálni, egy fa egyszerre a születendő magzat akaratából a földre hajlik alá, a vajúdo Májá ebbe kapaszkodik, miközben égi szüzek sietnek elő segítségkérni. A magzat jobb oldalán kilép az anyja méhéből, Indra és Brahman isten karjaikra veszik, de a kisdud a földre siklik, hét lépést tesz, mind a négy égtáj irányába, s az oroszlánordítást hallatja. "Én vagyok a legelső a világon, én vagyok a legnagyobb a világon. Ez az én legutolsó születésem. Én véget vetek a születés, öregség és halál szenvedéseinek." „A világok megrepegnek, a világtérségeket csodás fényesség sugározza be, virágosó hullik alá, vakok látnak, süketek hallanak, bénák járnak, hangszerek maguktól megszólalnak, vadállatok megszeliődülnek.” Májá hét nap múlva meghal, a kisdud gondozását a királyné húga vállalja magára.

Buddha születése idején a szent Aszita éppen az égbe ment látogatóba, s nagy örömben találta az isteneket. Kérdezősködésre megtudta, hogy a szakják földjén, Lumbini faluban egy gyermek született, aki valamikor Buddha lesz. Erre a kisdudhoz siet, karjaiba veszi, a legdicsőbb embernek magasztalja, majd sírva fakad, mert még a kisdud Buddhasága előtt meg kell halnia. Ez az epizód valamennyi Buddha életrajzban megvan. Ama párhuzamok egyike, mely a kereszténység kánoni irataiban is fellelhető. Nevezetesen Lukács evangéliuma II. 25-32. szerint, a jámbor öreg Simeon, a szentlélek sugallatára a templomba megy, karjaiba veszi a kisdud Jézust, s azt mondja, most már nyugodtan hal meg, mert láthatta az üdvözítőt és Izrael dicsőségét. E jelenet előtt angyal jelenik meg, hogy a megváltó születését a pásztoroknak hirdesse, s mennyei seregek sokasága dicsőíti Istent.

*

Visszatérünk a Buddha történelmi személyiségéhez, aki miután 29 éves korában elhagyja királyi palotáját, 7 esztendeig kereste a megvilágosító gondolatot. Ez idő alatt három nagy behatás éri, három olyan csoport tanításaiban vesz részt, melyek mai napig a buddhizmusba beépülve maradtak. Az első a jóga rendszere, mely akkor már évezredes, gyakorolt metódika volt, főként a test feletti uralom kiépítése vonatkozásában. Ám nem volt még tételes rendszer, ezt Patandzsali az ie. második században fejezi be, s ekkortól érezni a buddhizmus hatását másrészt a brahmanizmus szellemét is, a yogában. A jóga nyolc tagja a következő:

„zabola”=jama, - „erényekgyűjtése”=nijama, - „ülésmód”=ászana, lélekzetszabályozás”=pránámája, - „az érzékek visszavonása”= pratjáhára, „koncentráció tárgyának megtartása az elmében” = dháraná, „ meditáció”= dhyána, és a „szamádhí” = szamádhí. A másik nagy rendszer a szánkhja rendszere, említettem európai hasonmása képen a Pithagoreus iskolákat. Amint a görög kultúra területén is a pitagoreusok, -, akik bizonyos értelemben elővallásként értelmezhetőek, - hiszen mai napig a számokat, a kozmosz törvényeinek kifejezéseként használjuk, még ha napi gyakorlatunkban nem is így értjük. Az összefüggések rendszerezése, hogy egyfajta mennyiségi gondolkodás előlegeződik meg a számokban, melyek feltételeznek, bizonyos értékeket. A melléjük kapcsolt fogalmakkal, melyek tartalmaknak a rögzítései együttesen alkotja mai napig ismeretelméletünk gerincét, enyhe csúsztatással élve, a kozmosz ma nekünk nem egyéb, mint matematika és filozófia. Valami hasonló jelenik meg, Indiában is. Buddha hosszú időt tölt a szánkhja iskolákban, majd miután nem elégszik meg ezeknek a magyarázataival, továbblép. Ezt követi a vezeklő aszkétákkal való találkozás, melynek végpontja, az öntanítás kezdete, melynek csúcsához, az úgynevezett „nirvánához” elérve majd azt mondja Gautama, az akkor már megvilágosodott Buddha, „én vagyok a legnagyobb tanító, mert magam szereztem tudásomat”. Itt van az a pont, mely a megvilágosodás pontja, ahol tehát a tanítás elválik az előző tudásoktól, azok tapasztalatától, ahol az saját, egyéni véleménnyé szilárdul.

Ez tehát a pont, amikor az eszencia, mely a kozmoszt alkotó Logosz alakja, belép a Föld aurájába, és egzisztencia lesz. Itt megszemélyesedik, ebben a személyes de már Logoszzal telt alakban anyagivá lesz, számunkra érthetővé válik. Hiszen mi az, mely miatt, melynek okán mi nem értjük meg a tanítást? - a nemtudásunk. És mit nem tudunk? – tegyük fel a kérdést erre a buddhizmus alaptanításában szereplő fogalomra vonatkozóan is, - nyilván a tanítást, a dharmát magát! Még mielőtt, egy önmagából induló önmagába érő, önmagát magyarázó helyzet kialakulna, Buddha végigkíséri a létesüléseknek az állapotait. Megoldja meditációban, a függő keletkezés elméletét, mely szerint minden okok következménye, ugyanakkor az oka is valaminek, ezek az oksági sorok olyanféleképpen függnek össze, hogy a keletkezésekben, nincsen első ok. Hiszen minden, a keletkezésben történik, a keletkezés előtt nincsen keletkezés, annak feltételezése, hogy a keletkezést is valami keletkezteti csupán zavaros-konfúzus gondolatszövevényeink következménye. Hasonlítani, egy rossz hasonlattal oly módon lehetne, hogy mivel ismertén a keresztény gondolkodás lineáris, síkszerű, melynek kezdete van, mert kell, hogy legyen, a buddhista gömbhöz hasonló, melynek nincs kezdete, minden pontja önmaga is egyben. Meg kell tehát tisztítani a tudatot, hiszen a tudat a buddhista felfogás szerint nem egy koponyatérfogot, de nem is agytérfogot, hanem maga is érzékszerv, mely hajlamos a testtől szennyeződve és a tudatban benne lévő, a maja vagyis a létforgatag okozta salakoktól befolyásolva lenni. Ez a megtisztított tudat, már képes az érzékszervek által közölt valóságot értelmezni majd, a

tanítás, a dharma adta szűrőrendszerek segítségével. Így az a zavaros áradat, melyet a maja, a létforgatag, az anyagi valóságba süllyedt világlétezés állapota okoz, megtisztul, és bekövetkezhet, a tudaton felüli tiszta állapot. Hiszen ott már nincsen semmi, - természetesen az európai okoskodás szerinti első ok, a keletkeztető, azaz Isten sincsen, - mely a tudatban létezhetne, minden csupán addig van benne, és azért van benne, mert nem tudjuk onnan kiüríteni.

*

Maga a tanítás keletkezésének oka az, - s itt utalok vissza a kikocsizáskor szerzett alapvetően döntő élményekre, - hogy annak segítségével, a létforgatagban szenvedőket eligazítsa, a tiszta gondolat a dharma megtisztító ereje által. Mindez a fügefa alatt történik, mély hosszan tartó meditációban. Maga a fügefa, a szövegekben pippala néven szerepel, a megvilágosodás fája, a legnagyobb tisztelet tárgya, 1876-ig állott a mai Bódh Gaja közelében, mikor egy vihar ledöntötte. Egy ágát Asóka király lánya Ceylonba vitte, a 3. században, elültették s ott mai napig áll Anuródha-pura város közelében. Buddha megvilágosodását követően néhányan azok közül, akikkel önsanyargató állapotában együtt volt lesznék az első tanítványok. Nekik fejtí ki a tant, s mivel azok kifogásolják, hogy táplálékot vett magához, a tanítás így kezdődik.

„A Tathágata nem él bőségben, szerzetesek nem hagyott fel az erőfeszítéssel, nem fordul a bőség felé. A Tathagáta a magasztos, a legfőbb Buddha. Nyissátok ki füleiteket, szerzetesek. Meg van találva a haláltól való megváltás. Tanítani akarok benneteket, hirdetni akarom a tant. Két véglet van szerzetesek, amelyikbe nem szabad beleesnie annak, aki elfordul a világi élettől. Melyik kettő? Az egyik az, hogy az ember egészen átengedi magát a vágyakozásnak és a gyönyöröknek, ez alacsony, aljas közönséges nemtelen és céltalan. A másik az, hogy az ember átengedi magát az önsanyargatásnak, ez fájdalmas nemtelen céltalan. A Tathagáta ezt a két végletet elkerülve középutat, - maddshimá patipadá – talált, amely felnyitja a szemeteket s megvilágítja az elmét, amely nyugalomra, megismerésre, megvilágosodásra, nibbánához vezet. S melyik ez a Tathagáta találta középut, amely felnyitja a szemeteket s megvilágítja az elmét, amely nyugalomra, megismerésre, megvilágosodásra nibbánára vezet? Ez a nemes nyolcas út, az arija atthangika magga, tudniillik a helyes hit, a helyes elhatározás, a helyes beszéd, a helyes cselekvés, a helyes életmód, a helyes törekvés, a helyes vizsgálódás, a helyes elmélyedés. Ez a Tathagáta találta középut, amely felnyitja a szemeteket, s megvilágítja az elmét, amely nyugalomra, megismerésre, megvilágosodásra nibbánára vezet.

Ez szerzetesek a szenvedés nemes igazsága, születni szenvedés, öregnek lenni szenvedés, betegnek lenni szenvedés, meghalni szenvedés, nem kedvessal együtt lenni szenvedés, kedvestől elválasztva lenni szenvedés, óhajtottat el nem érni szenvedés, szóval a személyiségnek a

léthez tapadást okozó öt eleme szenvedés.

Ez szerzetesek a szenvedés keletkezésének nemes igazsága, a szenvedés oka a szomj, tanhá, amely egyik újraszületésből a másikba visz, s örömmel és vágyakozással párosulva ebben is, abban is kedvét találja, a gyönyör szomjazása, káma-tanhá a keletkezés szomjazása, bhava –tanhá, az elmúlás szomjazása, vibhava-tanhá.

Ez szerzetesek a szenvedés megszüntetésének nemes igazsága, a szenvedés megszüntetése a szomjnak teljes megszüntetése a vágyakozás teljes megsemmisítése által, azáltal, hogy a szomjat kioltjuk, elutasítjuk, száműzzük, eltávolítjuk.

Ez szerzetesek a szenvedés megszüntetésére vezető útnak a nemes igazsága, a nemes nyolcas út, tudniillik a helyes hit, a helyes elhatározás, a helyes beszéd, a helyes cselekvés, a helyes életmód, a helyes törekvés, a helyes vizsgálódás, a helyes elmélyedés.

Felismertem azt, amit senki sem ismert fel előttem, hogy ez a szenvedés nemes igazsága, hogy a szenvedés nemes igazságát érteni kell, hogy a szenvedés nemes igazságát megértettem.

Amíg a négy nemes igazságnak hármasan tagolt, tizenkét részből álló igazi megismerését nem birtokoltam teljes világosságában, addig tudtam szerzetesek, hogy még nem értem el a legfőbb Buddháságot, de amióta a négy nemes igazságnak hármasan tagolt, tizenkét részből álló igazi megismerését teljes világosságban birtokolom, azóta tudom szerzetesek, hogy elértem a legfőbb Buddháságot a világon. Felismertem és láttam, hogy szellemem megváltása bizonyos, ez az én utolsó születésem, nincs többé számomra újraszületés.”

*

Ez a híres Benáreszi beszéd, Buddha első nyilvános prédikációja, s mint a világ ura, csakra-vartin a tan kerekét, a dharma csakrát megforgatta. A szöveget a Mahávagga gyűjteménye tartalmazza első rész 6 alatt. A beszéd skolasztikus előadásmódja, a fogalmak pedáns számszerű felsorolása világosan elárulja a szánkhja rendszer befolyását.

A beszéd után a tanítványok maguk kérték felvételüket, s így alakul meg, az első tanítványokkal a szangha, a harmadik drágakő, a közösség, mely igen gyorsan növekszik. A három drágakő, tehát: Buddha, a dharma, vagyis a tan, és a sangha, a gyülekezet-közösség. Maga Buddha az esős évszak után rövidesen Uruvéla faluba ment, melynek erdőjében ezer remete tartózkodott Kasjapa vezetése alatt. Buddha a Gajá szisza hegyen tartotta második beszédét, ez előtt az ezer szerzetesremete előtt, mely beszédben az életvágy tüzeinek kioltását sürgeti. Ez a Tűzbeszéd, melyet ugyancsak a Mahávagga, I. 21 alatt rögzít.

„minden lángban áll,- szabtam adittam,- szerzetesek. S mi minden áll lángban, szerzetesek? Lángban áll a szem, szerzetesek, lángban állnak a látható dolgok, lángban állnak a szem okozta érzéki benyomások, lángban áll a szem okozta érintkezés, lángban áll az így keletkezett érzet, akár kellemes akár fájdalmas, akár sem nem kellemes sem nem fájdalmas. Mi lobbantotta lánggra? A Szenvedély tüze, a gyűlölet tüze, az elvakultság tüze lobbantotta lánggra, a születés, az öregség, a halál, a fájdalom a siralom, a szenvedés a szomorúság, a kétségbeesés lobbantotta a lánggra, mondom én. Lángban áll a fül, lángban állnak a hangok, lángban áll az orr, lángban állnak a szagok, lángban áll a nyelv, lángban állnak az ízek, lángban áll a test, lángban állnak a tapintás tárgyai, lángban áll az értelem, lángban állnak a gondolkodás tárgyai. A fülről orrról, nyelvről, testről, értelemről ugyanaz van mondva, mint a szemről.

Mi lobbantotta lánggra? A szenvedély tüze, stb. lobbantotta lánggra, mondom én.

Ha egy bölcs, nemes tanítvány ezt megfontolja szerzetesek, akkor ráun a szemre, ráun a látható dolgokra, ráun a szem okozta érzéki benyomásokra, ráun a szem okozta érintkezésre, ráun az így keletkezett érzetre, akár kellemes akár fájdalmas akár sem nem kellemes, akár sem nem fájdalmas. Ugyanez, a fülről orrról, nyelvről, testről, értelemről. Ha mind erre ráunt, megszabadul a szenvedélytől, ha megszabadult a szenvedélytől, meg van váltva, tudatára ébred annak, hogy meg van váltva, s felismeri, hogy nincs többé újjászületés, el van érve a szentség, meg van téve a kötelesség, semmi köze többé e világhoz.”

A szövegre jellemzőek a végtelen hosszú ismétlések, minden állítás szinte minden vonatkozásában megismétlődik, /ezért egyszerűsítve olvastam/.

Uruvélából Rádzsagaha városába ment Buddha, ahol Bimbiszára király népével világi híveivé szegődött, egész életében barátja és védelmezője maradt. Neki ajándékozta a bambuszliget, „véluvana” parkot, ahol Buddha sokat időzött, a későbbiekben is. Rádzsagahában csatlakoztak azok az ifjú szerzetesek, aki a későbbi időszakokban vezető szerepet játszanak, Sáriputta, Mogallána.

Kérdésükre, az egyik első tanítvány, Asszadszi így jellemzi a tant, mely választ szinte minden szöveg megőrzött. „A magasztos a létformák okait és megszüntetésük módját hirdette” Mahávaggá. I.23. „A magasztos a középutat tanítja”

*

Buddha negyven éven át tanított, 80 éves koráig, amikor természetes halállal meghalt. Életének fontos eseményei a tan szempontjából, a tanítás metodikájának kidolgozása, és a szangha kereteinek meghatározásai voltak. Tanítási módszerébe a kijelentések éppúgy benne vannak, amint a kérdések, vagy hallgatások. De jelentős szerepet

kapnak, a fő tanítványok kérdései-magyarázatai, főként a későbbi gyűjteményekben. Halálát követően testét elhamvasztották, hamvait szétosztották, és ereklyetartókban, sztúpákban rögzítették. Ezek ős alakjai a ma ismert sajátos jellegű buddhista építményeknek, melyek egyúttal templomi funkciókat is betöltenek. Indiában sztúpa, délkelet Ázsiában pagoda, Ceylonban dagoba, Tibetben csörten a nevük. Magyarországon Zalaszentlőrinc Európa egyik legnagyobb sztúpája épült. Sajátos módon gondolva a buddhista számára ezek kitüntetett pontok, melyek a föld energia mennyiségét is jelzik.

Buddha beszédeit lejegyezték, és halála után nem sokkal kanonizálták. A szövegeket Buddha halálát követő első zsinaton így foglalták össze: a vinája azaz a rendi fegyelem szabályzata, a szútra, páli nyelven a szutta, azaz a szövegek gyűjteménye, együtt a vinajapitaka és a szuttapitaka. Később az 5. században alkotta meg Vasubandhu filozófus az abhidharmát, páli nyelven az abhidhammapitakát, mely voltaképpen dogmatika, és így együtt a három rész alkotja a buddhista hármas kánont a Tripitaka vagy páli nyelven a Tipitaka gyűjteményt, hármas kosár-t jelent. A beszédek gyűjteményét, azaz a szuttát is több részre bonthatjuk, rövidebb és hosszabb szövegekre, ez utóbbiaknak gyűjteménye, a Mahávaggá, mely az idézett Benáreszi beszédet, és a Tűzbeszédet is tartalmazza. Szakértők véleménye szerint a vinajapitaka, azaz a rendi szabályok gyűjteménye Buddha halála után már száz évvel létezett, ezt folyamatosan másolták. A beszédek tartalmozó gyűjtemények, a szuttapitaka kiegészültek a tan terjedésének megfelelően, de elismert tény, hogy a szövegek eredeti tartalma nem változott. A 2. század óta kifejlődött egy megszabadulás skolasztika, amely minden, a megszabadulástan számára fontos fogalom felsorolásával kezdődött és később fejlett filozófiai irodalomná nőtte ki magát. A szarvasztiváda alkotta meg az úgynevezett dharma teóriát, miszerint a látható világ, a jelenségek világa bizonyos létmozzanatok összjátékának az eredménye. Ezeket a dharma névvel illették. Ezek a dharmák léteznek ugyan, ám szubsztancia nélküliek, mulandók és létük csupán időatomnyi, csak egy pillanatig tart. Az időszámítás utáni 1. században a Kanishka király védnöksége alatt rendezett negyedik zsinaton rögzítették, és ezek alapján alkotta meg Vasubandhu, az Abhidharmát, azaz a dogmatika kincsesládáját. Ezt a művet tekintik mai napig ezen iskola azaz a déli, a hinajána buddhizmus összefoglalásának. Valamennyi buddhista országban, mindhárom nagy irányzat képviselői egyetértenek azonban a tanítás fő vonalaiban.

Tibetbe a Kan Dzsür, a Buddha beszédeit, a Than Dzsür a kommentárokat tartalmazza. Kőrösi Csoma Sándor fordította angolra őket, és szerkesztette meg, a tibeti angol szótárt és nyelvtant.

Buddha nem használta a védikus brahmani nyelvet a szanszkritot, ezért az első kánoni iratok páli nyelven keletkeztek, azon a népnyelven, mely közel áll a Buddha által beszélt nyelvhez, ebből másolták később szanszkritra, majd az adott ország népnyelvére át. A Ceyloni buddhizmus mai napig a páli nyelvet használja. Itt maradt meg a tan,

eredeti alakjában, az úgynevezett theraváda tanításban, mely az öregek tanításaként fordítható. Arra utal, hogy autentikus, a közvetlen tanítványok közléseként, lejegyzéseként. A hinajána megjelölést, mely kis kocsit jelent felváltotta a srávakajána, mely a hallókat, azaz a Buddha eredeti tanítványait jelöli, a Buddha halálának a parinirvánának 2500. évében Rangonban 1954-56-ban rendezett zsinaton.

Négy nagy zsinat ismert az időszámításig, melyek a buddhizmus mai karakterét kialakították. Asóka király időszámítás előtt kétszáz körül egész Indiában államvallássá tette, feliratai oszlopai mai napig láthatóak.

Kétségtelen a buddhizmusban felismerhetőek, az indiai gondolkodásra olyannyira jellemző misztikus elemek, sajátos rendszerezési kísérletei is. Ugyanakkor azonban látható, hogy maga a Buddha általi rendszerezés, - minden eddigi emberi elme egyik legnagyobb teljesítménye, - hogy maga oldja meg az önmaga által keltett gondolatokat. Sajátos módon, röviddel halála után, már földi személye az egekbe jut, mítoszok veszik körül, melyek a Buddha eredeti tanításától igen távol vannak, sőt azok tagadásai. A mahajána elméletileg annyiban különbözik, s ezért nagy kocsí, hogy azzal a felfogásával, mely szerint a Buddha utolsó lépcsőfokként nem lép be a nirvánába, mely a teljes kialvás, melyben az újraszületések örökre megszűnnek, s valamely kozmikus alapállapotra helyezkedik, ez előtt, visszatekintve a szenvedőkre, létrehozza a bodhiszattva fogalmával jelölt állapotot. A bodhiszattva, itt marad szellemlétben, feladata tehát mindazoknak az értelmezése, melyek vannak és léteznek, s így bekerülhetnek a tanításba, akár mint magatartásformák, akár mint nem helyesen értelmezett gondolatok. Míg Buddha maga filozófiai kérdésekben csak annyiban nyilatkozott amennyiben tana megindokolásához elengedhetetlen volt. Úgy kellene fogalmazni, a vallásos ember, a Buddha által kinyilvánított tanítást olyannyira nem értette meg, amint a Krisztusét sem, mindenképpen a vallásos áhítat, a jámbor nem értés, a misztika felé vitte el, a racionális, egyesek szerint az emberiség egyetlen tiszta materiális tanítását.

Valamennyire ezek az elemek megmaradtak, a ceyloni theravádin tanításban, kissé módosultan délkelet Ázsiában, Laosz, Burma, Thaiföld, Kambodzsa, Vietnam, Jáva hinajána azaz az 1954 Rangoni zsinat óta használt néven, a srávakajána formájában. A mahajána, vagyis nagy kocsí az, mely észak felé haladt Indiából, és Nepál, Kína Mongólia, Korea Japán területein, illetve belső Ázsia pusztáin, Tibet, Turkesztán, ma Oroszország keleti területein jelenik meg. Ez a nagy kocsí számtalan változatra bomlik, legjellegzetesebb karaktere, a mindent magába foglaló elem, azaz, az adott területen talált, vallások nézetek beolvasztása. Így a mahajána különös módon, és az eredeti tanítással ellentétben éleszti fel és őrzi a sámánvilág hiedelmeit, azokat is persze a tudat képződményeinek tekintve, így jelennek meg istenek, miközben Buddha sosem tesz említést ilyenekről, szellemekkel és túlvilági lényekkel zsúfolódik be a mahajána arcképcsarnoka. Tibet

misztériumai túltesznek a vallásos képzetalkotásban akár az indiai gondolkodás fantázia-képvilágán, sőt valószínű keverednek az indiai istenségekkel. Alexandra David Neel feltételezi, hogy Tibet buddhizmus előtti vallása, a bon, tulajdonképpen sámánikus köntösben megjelenő brahmanizmus. Mindezeknek semmi köze ahhoz, az esszenciális tanításhoz, mely a Buddha tanítása. Egy sajátos megtisztítást érzünk a zenben, mely Kínából a csan-buddhizmus ágaként került oda, vegyülve a taoizmussal. A japánokra jellemző tökéletességre törekvésben, a zazen, szinte csak az ülésre, a csigolyák pontos egymásfelettségére összpontosít, a koanok, rövidebb versek vagy prózák olyan gondolat kifejezések, melyek lehetetlenségükkel, abszurditásukban mutatják meg, hogy a mondatokba rögzült világ nem ad utasítást a nirvánához. A megvilágosodás a zenben a szatori, tulajdonképpen bármikor és bármitől bekövetkezhet.

Fontos elmondani, hogy a buddhizmus térítő vallás. Már első tanítványait arra ösztönözi Buddha, hogy „menjetek, ugyanazon az úton ketten ne legyetek”. A tanítás átadása a szent szövegek ismeretén alapszik.

*

Merüljünk el egy kissé a korai buddhista filozófiában, Nágárdzsuna 150 körül – segítségével aki a kezdetben radikális tanítást visszavezette a legvégső állapotba, az ürességbe. A tanítás azért radikális mert egyrészt nehezen érthető, ugyanakkor intenzíven támadja a brahmanikus rendet. Buddha tanítása szerint ugyanis mindenki egyenlő, legalábbis azok akik tanítását követik, a brahmanikus kasztrendszerrel ellentétben. Mely négy fő kasztot említ, a brahmanák azaz papok, a ksatriják azaz harcosok, a vaisják, kereskedők, és magasabb rendű iparúzó, sudrák, kézművesek, munkások és szolgák kasztját. A kaszt nem használatos kifejezés, Indiában a varna, azaz szín megjelölést használják, mely a varnába tagozódott emberek fajtajellegzetességét jelenti. Így a brahman mivel megőrizte árja jellegét a fehér, a ksatrija, mivel a harcosok közt sok mongol-török, vagyis turáni vér vegyült a sárga, vagy világosbarna, a vaisját, mivel a klíma hatásainak kitéve élt a barna szín jelölte, a sudra mivel inkább a dravida őslakóból került ki fekete volt. Megjegyzendő, a földműveseket nem sorolták osztályba, így azok között, brahmin és ksatrija is előfordult. A varna-rendszerben minden osztálynak megvolt a maga speciális vállalási feladata, dharmája, mely nem azonos a buddhista tan fogalommal, itt kötelességet jelent. Az egyénnek békésen kell elviselnie sorsát, amely a tulajdon cselekedeteiből és gondolataiból jön létre. Így minden lehetősége megvan egy következő újraszületésben, hogy magasabb kasztba szülessen. A kasztok mereven elhatároló rétege csupán a Buddhizmusban nyert feloldást, és adott átjárási lehetőséget. A korai buddhizmust számtalan iskolában, filozófiai egyetemeken tanították, ilyen a Nálai is, ahol Nágárdzsuna apát volt. A mádhjamikák, a közép tanait követők, mind mai napig az ő tanításait

követik. A njája eredetű vitatkozási módszereket, a véges tartalmakat hordozó szavakat használta fel arra, hogy megmutassa, a fogalmak és érvek önmaguk ellen fordulnak, s valódi szabadulás csak ott lehetséges, ahol a fogalmiság, a világ alkotórészeinek egymásra-támaszkodása eltűnik. Ilyenkor a szenvedés megszűnésében, az ellobbanás csendjében feltárul a végső üresség. Nézzük Nágárdzsunának, a korai buddhizmus egyik legnagyobb gondolkodójának az üresség tanítása megalkotójának nézetét a Független keletkezés elméletéről. A Független keletkezés elmélete azt igyekszik megvilágítani, hogy bizonyos jelenségek időleges létezése szükséges ahhoz, hogy bizonyos másik jelenségek létezhesse. A világot alkotó felvillanó energiák egyike sem jelenhet meg magában, anélkül, hogy ne lenne összefüggésben más felvillanó energiák létével, melyek önmagukban ugyanolyan mulandók, és amelyeket a kedvező körülmények között megjelenő okok hívtak életre. A legkisebb mozgás sem mehet végbe a világban, ami csak mozgás, és nem a további mozgások elindítója más, ismétlésre hajló energiámanifesztációké, melyek az emlékek, a vasana, vagy a hajlamok függvényei. Mert minden fizikai vagy mentális tettünk olyan okok gyümölcse, melyek az egész univerzumból származnak, és az egész univerzumra hatnak vissza. Így áll elő a kezdet és a vég nélküli aktivitás, mely maga az univerzum. Látjuk ez a gondolkodás nem igényel kezdetet. Más, mint a kereszténység, és a vele ellentétesen de együtt gondolkodó tudomány, mely mai napig keresi a kezdetet, a keletkezés őst okát.

Valójában csak az örök áramlás létezik, mondja Vasubandhu, az ötödik században élt buddhista filozófus. Úgy a folyamatos, mely soha sem áll meg, amint a nem folyamatos, a végtelen kis pillanatokból összetevődő energiafelvillanások, okok és hatásaik, melyek egymást hozzák létre oly módon, hogy a szülő oknak soha sincs tudomása az előidézett hatásról, mert eltűnik mialatt ez utóbbi megjelenik. Vagy még inkább ennek magának az eltűnése, ami az okozatot, az új jelenséget létrehozza. Vasubandhu kijelentette, a tetteknek születésük után végük van, így nem mondhatjuk azt, hogy ez hozza a gyümölcset. Inkább azt kell mondani, hogy a tett a tudat gyökerébe kerül és a lappangásban lévő energiák, vagy magok, melyek a gyümölcset hozzák. Ezeket a lappangásban lévőket nevezik emlékeknek, vasanaknak.

De térjünk vissza Nágárdzsunához, akinek tanítása a Prajna Paramita szutrára épül, melyet minden mahajana országban recitálnak, körülbelül így:

Gate, gaté, paramgaté, parasamgaté Bodhi, swahá! Magyarul így fordítják: ó bölcsesség, mely túljutott, a túlon is túljutott, hódolat neked!

Mi az amin túl kell jutni? Tegyük fel a kérdést! A hat kiváló erényen, melyek: adakozás erényesség, türelem, energia-erőfeszítés, meditáció-koncentráció, transzcendens bölcsesség. Ám a túljutás Nágárdzsunánál, sem az igenlés sem a tagadás felé nem hajlik, túl kell

jutni az igen és a nem fogalmán, mondja akárcsak a léten és a nemléten. A bölcsességnek túl kell jutni minden koncepción, vagy amint Tibetben értik, a bölcsességnek túl kell jutnia a bölcsességen. Buddha maga a tanítást így mondta, mely a Samyutta Nikájában maradt fenn. „Az emberek hozzászótkak az ilyen megállapításokhoz, mint van vagy nincs. De annak, aki bölcsen, a maga valóságában szemléli a dolgok keletkezését, az olyan megállapítás, mint nincs nem létezik. És annak aki bölcsen a maga valóságában szemléli a dolgok elmúlását, annak számára nem létezik a van. Minden létezik, ez az egyik szélsőség. Semmi sem létezik, ez a másik. Én a kettő közöttit tanítom, a Független keletkezés igazságát.”

Még egyszer formulázzuk a magunk számára is!

Minden dolog létezése más dolog létezésétől függ, olyantól ami megteremtette vagy ami fenntartja és a teremtő vagy a fenntartó okok megszűntével maga is megszűnik. Így minden létezés relatív. Nem lehet azt mondani, hogy van, mivel nem önmagában létezik, de teljesen nemlétezőnek sem lehet tekinteni.

Túlmenni azt jelenti, hogy meg kell szüntetni a véleményekhez való ragaszkodást és az illúziók világához való kapcsolódást, meg kell érteni ezek értéke csupán viszonylagos, mert olyan dolgoktól függenek, melyek léte maga is relatív. Viszont helytelen lenne abszolút nemlétezőnek tekinteni, a relatív létezését.

Az üresség azt jelenti, hogy saját természetéből eredően üres, nélküli az ént, független az alkotóelemektől, melyek felfoghatóvá, aktívvá, hatékonyvá teszik. Az ürességet, mint olyan állapotot értik, melyben az elemek semmilyen kombinációba nem kerülnek egymással, nem hoznak létre jelenségeket, amiben csak látens és nem manifesztálódott erők léteznek. Mivel ez a teljes megnyilvánulás nélküli szférája, az üresség felfoghatatlan. Ám a dolgok eredete nem múltbeli helyeken és időben van, hanem a jelenben keletkezik minden egyes pillanatban, a saját elménkben. Minden pillanatban feltűnik az elménkben a kép, ami a világ, csak azért, hogy a következő pillanatban visszasüllyedve szétszórjon benne, mint ahogy „hullámok emelkednek és esnek vissza a tengerbe” mondja Nagardzsuna. Ezért az üresség, mely a mahájána alapfogalma, nem a semmi, hanem a keletkezés, mely a létezés és a semmi között lebeg. A magát Buddha legkövetkezetesebb tanítványának valló Nagardzsuna cáfolási és bizonyítási elve a négylépéses dialektika, amelyik tagadja mind a négy lehetőséget. Sorrendben tehát azt, 1/ hogy a valóság így van, 2/ hogy másként van, 3/ hogy így is meg másként is van, 4/ hogy se így nincsen sem másként nincsen. Ezzel elérhető, hogy a logikus gondolkodásnak, mely a fogalmi gondolkodás formája, minden útja le legyen zárva. Az értelem legyőzi önmagát, mint önös, önmagára vonatkoztatást, túljut a beszéden melyben megjelenni igyekszik, és megnyílik az utolsó igazság számára. A Független keletkezés elméletének ez a zseniális értelmezése, és helyes gyakorlása olyan állapotba vezet el, melyben a keletkezés és elmúlás, a szenvedés

értelmen túli megtapasztalás által mutatkozik meg, csak azért mert a dolgok üresek. Nagardzsuna következetes gondolkodó, se Buddha, se a dharma, sem a sangha nem felfogható az üresség megtapasztalása nélkül, sőt nincs is, voltaképpen Buddha sincs, és „sehol senkinek nem hirdetett Buddha semmilyen tant” mondja az indiai filozófus, a középső tanítás verseiben.

Így a létezés három jellemzője, a korai buddhista filozófiában, a múlandóság=anicca, az én illetve a tartalom nélküliség,=anatta, tökéletlenség, szenvedés=dukkhá.

*

A buddhizmus az öntanítók hite. Hatása beláthatatlan, és felmérhetetlen. Tulajdonképpen tudatformáló erő, kétezer ötszáz év óta embertömegek szellemi befolyásolója, és meghatározója. Az európai kultúrában többször megjelent, a kereszténység érzékenyen reagált a tudat tanára. Annál is inkább, hiszen a keresztény tanításban, a „fidesz et ratio” elv, melyet Pál apostolnak a ...írt levelében találunk, mai napig érinti, a mítoszból nem kilépett, azt teljesen elhagyni nem tudó kereszténységet. Itt nem célunk annak említése, hogy tulajdonképpen a Lutheri reformáció lényegében eldobná a mítoszt: az esszenciát, logost a szentírásba helyezi, mégis annak eredeti jellege, voltaképpen a mítoszból vetettséggel, a reformációban is megmarad. Sőt Kálvin tanításában visszaerősödik. A szentség a könyvben rögzített kinyilatkoztatás. Jézus a zsidó törvénnyel szemben a transzcendentális igazság élményét, mint megtapasztalt valóságot helyezi, Buddha a brahmanikus világ sokistenhitét negligálja, a tudat potenciális helyzetének feltárásával.

Mi is a tudat potenciális helyzete? Az, hogy nincsen semmi más rajta kívül. S mivel az élet a születéstől a halálig tart semmi visszamaradó= szubsztancia nem keletkezik. Nincsen tehát lélek, mely világszellemként, vagy annak bármely megnyilvánulásaként létezik, s időlegesen, a földi lét időtartamára beköltözik az emberi létezőbe. Mindez csupán tudatod képzelődése, túlbujánzása. Indiában azonban, ahol a buddhizmus keletkezett, és Buddha halála után még közel ezeröttszáz évig maradt, Shankara, másként Shankaracsarja 788-820. reformátor visszaállította a brahmanikus hitet, India mai vallása ez a megreformált Brahmanizmus, vagyis mai nevén hinduizmus. Nézzük tehát miként hozza vissza, ezerháromszáz évvel a Buddhizmus keletkezése után a brahmanizmust. Lényege: a Brahman-Atman viszony átalakítása, melynek értéke valamelyest ismét a filozófiába visz bennünket vissza. Ha lehet leegyszerűsíteni, európai észhez adaptálni, akkor az Atman fogalom a személyes, a minden emberben bennlévő isteni elem, mely az istenivel egyesülni akar. Ezért keresi. Megismerni azonban csak olyan módon képes, hogy mindig az Atmant, tehát a benne lévő istenit ismerheti meg. Kissé talán hasonlít ahhoz, amit úgy mondanánk, hogy a tükörben tükröződő tulajdonképpen a tükörnek a természete. Schankara valójában

Nagardzsuna tanítását alkalmazza, az ürességet boldogságnak nevezi át. A tanításban érzünk közös elemet a keresztény ismeretelmélettel is, hiszen Isten megismerése, Jézuson keresztül történhet csak. Amint Jézus mondja, az Atyához általam vezet az út.

Nem célokom karakterisztikus különbséget tenni, a keleti és a nyugati ember között, ki kell azonban jelteni, a misztérium, melyet Európa racionalitásával elvetni igyekszik, és melytől való távolságtartás, az attól való megszabadulási kísérlet, a materializmus egyik ismeretelméleti alapja lett, itt a buddhizmus gondolkodásában esszenciálisan tiszta. A gondolat ugyanis visszakerül önmagába, az emberbe, akiben keletkezett, de nem, mint ható oktrojált gondolat, valamely agresszív elemmel megtámogatva, népek nemzetek vezérelveként. A buddhizmus olyan gondolkodási rendszer, melyben minden, bármely irányból jövő projektív gondolat önmagában oldódik meg, végül a gondolat önmagában honol.

A világ, s ezzel együtt az emberiség most két irányba mehet. Ez két egymástól teljesen különböző ismeretelméleti vonal. Az egyik, hogy a monisztikus hatalomnak adja át magát, -nemzeti kereteket tekintve csatlakozik a legnagyobb hatalomhoz, gondolatiságában a legjövődélmezőbb ideológiához, vagy és ez a kívánatosabb aspektus mindezekről elfordul és megkeresi magában a géniuszt, a szellemet kibontja takaróiból, a gondolat tiszta energiáját használva. Ez azonban már egy másik előadás témája, melynek kapcsán érdemes lenne, a magyarság szellemfilozófiai attitűdjének megkeresése, hogy közelebb jussunk saját gondolkodásunk szerkezetének elemeihez, ismerjük a spirituális utakat, legalább nagy formákban feltérképezzük, hogy azok között eligazodjunk. Hiszen nemcsak hatalmas tömegben érnek bennünket múltbeli és jövőbeni gondolatok, de motiváltságuk, úgy is mondhatom rendszerezettségük gyakran távoli, emiatt idegen. Ilyen idegen formájú szellemek pedig a legszebb köntösben is, dzsinnek, ördögök, vagy lidércek maradnak, esetleg becsúsznak a tudományos konyhanyelvbe, a folklórba a tudat alá, fölé de leginkább nem bele.

Itt azonban maradjunk a Buddhánál. Buddha látva ezt a végtelen spekulációt, melyet a tudat kifejleszt, az elméleteket is rendezi. A múltra és a jövőre vonatkozó spekulációknak öt körét említi, ezek a Brahmajala szutta tanúsága szerint:

1. az örökkévalóság tanok, melyek az én és a világ örökkévalóságát hirdetik.
2. A részleges örökkévalóság tanai, akik bizonyos dolgok vonatkozásában örökkévalóság hívők, más dolgok tekintetében nem, azt hirdetik, hogy az én és a világ részben örökkévaló részben nem. / A szemérmes materialisták./ A világ véges vagy végtelen voltára vonatkozó tanítások.
3. a vég nélküli csűrés csavarás tanai.

4. a véletlen keletkezés tanai.

A jövőre vonatkozó spekulációk öt csoportja:

1 a megismerő halhatatlanság tanai, az én a halál után megismerő módon él tovább.

2.A nem megismerő halhatatlanság tanai

3 A sem megismerő, sem nem- megismerő halhatatlanság tanai.

4. Megsemmisülési tanok

5. A nibbána /nirvána/ itt és most tanai.

Eredetileg a Buddhizmus ezeknek a zavaró gondolatoknak, gondolatszövevényeknek az elhárítását gondolta. A fogalmi gondolkodás meghaladása, a közvetlen tapasztaláson és önmegfigyelésen keresztül, a kialakulni akaró személyes ént oldja fel, s majd szünteti meg. A buddhizmusban a hitnek a szerepe nem azonos a nyugati elképzeléssel. Buddha kimondottan óvott a hit fontosságá tételétől. De ezt úgy kell érteni, miszerint a „hitből fakadó meggyőződés tévútra vezet, a meggyőződésből fakadó hit pedig a magasságok lépcsője”. A hit elemei ismét visszatérnek Indiába, Schankara fellépésének következményeként a tudatra épülő buddhizmus kiszorult Indiából, a tanítás mahajána ága, szinte minden azokon a területeken talált gondolatot bevételezett. Ez terjedt el Kínában, keveredett a taoizmussal. Tibet izoláltságában fejlesztette ki a vadzsrajána, azaz a gyémánt út iskoláját, mely hemzseg a sámánikus hitvilág behatásaitól, ismét szabadra engedve a képzetalkotást, melynek Buddha megtisztítását elvégezte. Természetesen a kereszténység tanításai sem mentesek hasonlóktól. Most nem térnék ki ezekre, csupán épp a Buddha tanításának mélyebb megértése okán, levonhatjuk a következtetést, az embereknek szükségük van, az úgynevezett irracionális képzetalkotásra, az ember nem mindig és mindenben logikus lény, s ennek egyik megnyilvánulásaként érthetjük mindezt. De érthetjük úgy is, amint már szó volt róla, hogy a szellem, dózisosokban éri a földet, s ezeknek a dózisosoknak a mértéke, időbelisége, egymásutánisága az, amit a vallások reagálnak, vagy másképpen ami maga a vallás. Ilyen szempontú, a Buddha születését leíró Lalita visztara is, amikor azt írja, „A leendő Buddha utolsó születése előtt a Tusita istenek egében időzött. Mikor elérkezett az ideje, hogy a világ megváltására emberi alakban a földre szálljon, s Buddhává legyen isteni lények jelennek meg a földön brahmanák, papok alakjában, akik megtanítják a földi papokat azokra a jelekre, melyekről a nagy lény felismerhető.” Ismét utalok a kereszténység hagyományára, ahol a háromkirályok ismerik fel, a kisedben a megváltót és reagálják hódolatukkal. S miként fordítják Európában a lalaitavisztara iratot, „a földöntúli jólét kimerítő ábrázolása”.

Az irracionális képzetalkotás, melyet az európai szellemi vonal

igyekezett a művészetbe, mint megtűrt, de valójában nem szeretett tevékenységbe sodorni, tulajdonképpen bezárta oda magát. Csupán a filozófia némely ága, és egyes művészek tevékenysége, itt Leonardóra gondolok az, ahol a szellem kilép, ki tud lépni, a monisztikus filozófia köréből. A monizmus mai napig gúzsba köti Európát, - tulajdonképpen Van Gogh, Nietzsche, Dosztojevszkij is ebben, ettől szenved, egy sajátos küldetéstudatban őrlődik, amint a huszadik század nem egy magyar géniusza. S ha nem vallási, akkor tudományos köntösben, de leggyakrabban a köznapi életben, politikában és gazdaságban. A jogról nem is szólva. Ám az irracionálist igyekeznek kezelni, sőt gyógyítani, amennyiben a gyógyszerekre épülő tudományos ismeretek túlkapasai, hatáskörtúllépései gyakran szeretnék, az elszállásokat csendesíteni, megnyugtatni. Úgy tűnhet, a rezgések frekvenciája változik, melyek a kozmoszból áramlanak, jelentősen befolyásolják a Földet, s az embert magát. A vallásokban is, egy ilyen „nagy szellemi nyugtatót” vélhetünk, melyek azért igen széles mederbe terelnek. S ez a meder nemcsak széles, de valójában mély is. Ez az oka annak, hogy a vallások cserélgetése, mint egy ruhának eldobása egy másik miatt nem helyes, és beláthatatlan következményeket szül. A vallások mélyebben fekvő okai, valószínű az emberi élet legvégső titkai, ezért helyes a Schankaracharja véleménye, a brahman-atman viszony kapcsán, nem megközelíthető az istenség, mert abban mindig csak magadat látod. S visszautalva Buddhára, mert nincsen más, mint te magad, s minden egyéb más, csupán zavaros gondolataid kusza szövevénye, ezért is mondja utolsó tanításaként, mielőtt végleg a parinirvánába lépett volna, „törekedjete fáradhatatlanul”.

2006. februárjában.